

ASPECTE PSIHOLOGICE ALE ACTIVITĂȚII UMANE

DEFINIREA ACTIVITĂȚII ȘI CARACTERISTICILE SALE

Procesele psihice pe care le-am prezentat pînă acum, nu acționează în sine și pentru sine ci pentru a **înțelege mai bine realitatea și a rezolva** nenumăratele probleme cu care ne confruntăm, deoarece însăși viața este o permanentă rezolvare de probleme în vederea satisfacerii trebuințelor și necesităților omului. În acest sens — de a-și rezolva problemele — omul, ca ființă activă și dinamică, **inițiază, organizează, planifică, explorează, se implică, participă, perfecționează, asimilează** informații, **produce și creează** obiecte noi, depune **efort**, se **autorealizează, obosește**, și se **relaxează, se odihnește**, își realizează ideile, planurile, aspirațiile, idealurile, **adaptîndu-le permanent**. Toate aceste demersuri **se realizează** instrumental psihic prin noțiunea generală de **activitate psihică umană**.

Orice proces sau particularitate psihică a omului se formează, se dezvoltă și își dobîndește semnificația numai în strînsă legătură cu activitatea, numai în cadrul activității. Nici studiul fenomenelor de conștiință separate de activitate și nici cercetarea aspectelor exterioare ale activității, ale comportamentului rupt de conștiință, de procesele psihice interioare nu pot asigura cunoașterea științifică a vieții psihice.

În istoria psihologiei se cunosc tendințe extreme și excesive, de reducere a activității numai la interior, la subiectivitate (introspecționalismul) sau numai la reacția externă, comportamentul manifestat în exterior (behaviorismul).

În definirea activității, trebuie să acceptăm 2 sensuri:

În sens larg, activitatea este un raport, o relație între organism și mediu, în care are loc un consum energetic, cu o finalitate adaptativă.

Deci activitatea exprimă modul fundamental de existență a ființei umane, condiția ei definitorie, deoarece, altfel decât prin activitate și în afara acesteia, individul nu se poate realiza ca om. Animalele sînt organisme reactive, structuri și ansambluri energetice existente sub tensiune, gata de a primi stimulii și de a da răspunsuri. Singur omul, se definește ca ființă prin excelență activă, cu structură psihică ce se desăvîrșește într-o continuă autoorganizare crescîndă și care înaintează prin activitate, în cadrul unei interacțiuni conștiente cu cei din jur. În literatura de specialitate găsim mai multe definiții:

Activitatea reprezintă interacțiunea subiectului cu lumea, interacțiunea în care se realizează o atitudine sau alta a omului față de lume, față de ceilalți oameni.

Într-o altă accepțiune putem afirma că activitatea este un proces ce realizează o anumită relație a omului față de lume și corespunde unor trebuințe specifice.

Nu mai relația și corelația dintre interior și exterior, filtrarea externului prin intern — biunivocitatea — exprimă esența activității umane.

În sensul larg de activitate umană, se pot desemna realități diferite, prin însăși calitățile și legăturile mai implicite. Astfel, se pot delimita 4 forme ale activității umane (în general):

- **activitatea naturală** (biologică) ca formă de manifestare a creierului;
- **activitatea psihică** (raportată la tendințele, trebuințele și interesele omului);
- **activitatea conștientă** (ca reflecții și cugetări asupra lumii);
- **activitatea spirituală** (raportată la însușirea ideilor și ideologiilor).

Deci, prin activitate se exprimă însăși esența omului ca ființă suverană bio-psiho-socio-culturală.

În sens restrîns (psihologic) activitatea este totalitatea manifestărilor de conduită exterioară sau mintală care duc la rezultate adaptative.

Activitatea psihică umană reprezintă un fenomen complex și amplu. Ea implică o serie întregă de procese și funcții psihice ale omului, a aspirațiilor sale, a atitudinilor și aptitudinilor sale, precum și a trăsăturilor sale de temperament și de caracter. Prin urmare, activitatea este o

manifestare a întregii personalități. Nu este întâmplător că personalitatea unui individ poate fi cunoscută și prin activitatea sa.

Una din calitățile decisive în dezvoltarea gândirii psihologice se caracterizează prin faptul că diferitele fenomene psihice au început să fie considerate într-un sistem larg de referințe, anume în cadrul larg al activității. Trebuie să facem delimitarea în cadrul activității psihice că unele forme implică efectuarea concretă, alte forme au componente motrice inhibitate, ultima verigă aflându-se la nivel mintal. Datorită acțiunii psihice interiorizate omul depășește simpla reproducere a realității, transferînd-o pe plan mintal.

Specific pentru activitatea umană este că **dispune de conștiința scopului**, este **motivată**, operează cu **instrumente** construite de om, este **perfectibilă și creativă**.

Individul uman trăiește imperios nevoia activității, cerința nemijlocită de a activa. Numai sistemul psihic uman depășește echilibrările homeostaziei, tinzînd spre integrări dinamice spre continui transformări și deveniri ale mediului, precum și a propriilor stări.

Trebuința activității este totodată **cauză și efect**, rezultat al dezvoltării bio-psiho-sociale a omului. Indiferent dacă începuturile ei le constatăm încă în structurile biologice ale organismului, sub forma creșterii, a cerinței de mișcare etc. sau în achizițiile neurofuncționale, în tendința unor conectări sau deconectări nervoase continui, cert este faptul că la individul conștient ea se manifestă ca nevoie psihică, ca cerință imperioasă a inteligenței ființei umane. Nevoia de activitate caracterizează atât vârstele **copilăriei** cît și stadiul de evoluție al **adultului**. În etapele timpurii ea este satisfăcută de dinamica generală a corpului și prin mișcarea membrilor, însoțită de o largă recepție senzorială, iar apoi prin manipularea continuă a obiectelor accesibile copilului. Ulterior, în etapele mai avansate, o constatăm exprimată în joc, în efectuarea unor operații de muncă, în cerința de explorare cognitivă a mediului, în acțiuni de divertisment și creație în diferite domenii.

Atît nevoia de activitate a individului, cît și modalitățile prin care este ea satisfăcută sînt determinate **istoric și cultural**. Așa se explică apariția mereu continuă a **trebuințelor de acțiune diversificată** ca: trebuința contemplării realității distinctă de trebuințele explorării științifice ori a modelării artistice a aceleiași realități, sau trebuința organizării sociale distinctă de nevoia activității de conducere a aceleiași activități umane. Psihologia socială a introdus

în studiul activității umane punctul de vedere relațional al **interacțiunii individului cu ceilalți**, precum și intervenția sa prospectivă asupra realității sociale cu care este în interacțiune.

STRUCTURA ACTIVITĂȚII UMANE — ELEMENTE COMPONENTE

Elementele componente structurale în activitatea umană sînt: mișcările sau actele, operațiile și acțiunile. Toate acestea sînt organizate ierarhic, iar funcționalitatea, structurarea, subordonarea și integrarea lor permit satisfacerea unor necesități într-un sistem funcțional ierarhic.

Mișcările (sau actele efectorii) sînt **cele mai complexe elemente** constitutive ale activității, actele de răspuns la influențele mediului. Ele sînt considerate ca **mecanisme variabile**, fără un conținut determinant. În activitatea fizică domină **mișcările musculare**, iar în cea psihică domină un demers intern **neuropsihic** (limbajul interior este un exemplu de unitate dintre cele două categorii de mișcări).

Operațiile, sînt subordonate acțiunilor și mijloacelor de realizare a acestora. Din punct de vedere psihologic operațiile **nu au scop și motivație proprie**. Aceleași operații (apucare, separare, eliminare etc) au caracter mai **generalizat** și pot deservi multiple scopuri și diverse acțiuni.

Acțiunile sînt cele mai mari **subunități** ale activității fiind constituite, la rîndul lor din șiruri de operații și mișcări; sînt subordonate activității. Ele **nu au motivație proprie și scop**. Nu au totdeauna un caracter conștient, voluntar, dar nici involuntar cum sînt acțiunile impulsive. Acțiunile pot fi: **simple** sau **complexe**, după gradul lor de complexitate.

Activitatea ocupă primul loc în ierarhie, are o **structură proprie**, specifică. Din punct de vedere psihologic, activitatea este întotdeauna **conștientă și voluntară**, își are **motivația** sa proprie nemijlocită, urmărește scopuri proprii, bine definite. Ea se efectuează întotdeauna prin antrenarea unei întregi game de acțiuni, adică de unități funcționale comportamentale subordonate.

Raportul dintre diferitele niveluri ale structurii activității are un **caracter dinamic**, foarte mobil, ceea ce înseamnă că în anumite condiții există posibilitatea trecerii de la un nivel la altul.

Cel mai mobil element de activitate este **acțiunea** care trece în operații și mișcări. Sint și treceri de la o activitate la alta (joc — învățare).

La om, spre deosebire de animale, anumite forme ale activității nu implică întotdeauna și efectuarea concretă. În cazul acțiunilor, operațiilor și actelor mintale, comportamentele motrice sînt inhibitate. Acțiunea are loc numai la nivelul reprezentărilor și al limbajului interior. Prin acțiunile interiorizate se poate realiza o intervenție (activă) nu numai în rezolvarea unor probleme apărute din partea mediului ci chiar și în desfășurarea proceselor psihice proprii.

Datorită acțiunilor interiorizate, fenomenele psihice, inclusiv procesele de cunoaștere pot depăși nivelul unei simple reflectări, al unei reproduceri, realizînd **pe plan mintal transformarea lumii reflectate**. Prin aceste acțiuni mintale se realizează în același timp și planul ideal, anticipat al acțiunilor materiale viitoare.

În ontogeneză activitatea se complică treptat, apar importante schimbări, transformări cu sens ascendent (dezvoltare psiho-neuro-motorie normală — etape — stadii).

Mișcările, operațiile și acțiunile, în funcție de modul în care se realizează reglarea lor pot fi împărțite în trei categorii distincte și anume:

- manifestări **involuntare** (instinctive sau impulsive);
- acțiuni sau operații **voluntare**;
- acțiuni **automatizate** (sau postvoluntare).

Rezultă deci că, spre deosebire de activitate, mișcările, operațiile și acțiunile pe care le cuprind pot fi lipsite uneori de caracterul voluntar.

FORMELE ACTIVITAȚII

Se cunosc mai multe forme de clasificare, după mai multe criterii ale diferitelor elemente ale activității, în structuralitatea și funcționalitatea lor:

- după **natura produsului**, activitatea poate fi:
  - predominant **materială**;
  - predominant **spirituală** (intelectuală).
- după **procesul psihic** implicat în realizarea ei poate fi:
  - cognitivă;
  - afectivă;
  - volitivă.
- după **locul ocupat** în sistemul relațiilor individului:

- **principală** (dominantă);
- **secundară** (subordonată).
- după **evoluția** sa ontogenetică poate fi:
  - joc;
  - învățare didactică;
  - muncă productivă;
  - creație.
- după **gradul de conștientizare** a comportamentelor:
  - în întregime **conștientă** (voință);
  - cu comportamente **automatizate**.

Principalele forme de activitate umană studiate după **evoluția ontogenetică și psihologică** sînt: joc, învățare, muncă, creație.

Jocul. Sînt în psihologie mai multe teorii asupra jocului (teorii ludice):

- considerat ca origine pur **instinctuală**;
- izvorînd dintr-un surplus de energie al copilului, dintr-un spor de vitalitate organică;
- tendința intrinsecă spre **plăcere — satisfacție**;
- generînd din **frustrație**;
- din complexele de inferioritate ca o **cerință de compensație**;

— jocul este activitatea specifică în care se rezolvă **contradicțiile dintre trebuințele mereu crescînde ale copilului** în dezvoltare și limitele sale psihice;

— jocul îmbină informațiile reale și impresii fictive cu acțiuni imaginare (se substituie elementele reale în plan imaginativ, ludic și nu logic motivată).

Mobilul jocului este dorința și plăcerea de a se juca a copilului, constituind o activitate fundamentală, în cursul căreia se dezvoltă afectivitatea, percepția, gîndirea etc.

Învățarea are un caracter **preparator**, prin efortul de **asimilare** al informațiilor și de elaborare al **deprinderilor**. Este o activitate de cunoaștere teoretică în scopul profesionalizării.

Munca este o **activitate cu scop, conștientă, organizată și proiectată** de individ cu o planificare mintală a acțiunilor, cu un autocontrol permanent. Munca este **generatoare de noi atitudini și relații sociale**. Operațiile de muncă sînt și cu rezultate productive evidente (confeccionare, manipulare, automatizare, semnale verbale și non-verbale).

Creația este o activitate a cărei finalitate constă în producerea unor opere noi, a unui nou rezultat, care să **depășească** ceea ce a fost creat. **Creația** transformă realitatea implicînd cunoașterea ei. În creație sînt implica-

te **gîndirea** și procesele **imaginației**, **aptitudinile**, o seamă de **deprinderi**.

În desfășurarea creației se parcurg mai multe faze:

— o fază de **acumulare**, de observații minuțioase, de **analize** și confruntări de informații;

— **zămislirea ideii** (fază de concepere a produsului și de gestație a lui);

— faza de **perfectare a imaginii**, de **cizelare** a conceptului proiectat sau a ideii;

— faza **realizării tehnice a creației**, a **efortului** de materializare a ceea ce a fost ideativ conceput.

Actul creativ reclamă numeroase tatonări și experiențe.